Svedelius, släkt, härstammande från kyrkoherden *Andreas Danielis Rettvikensis* (1618–84) i Älvdalen, Dal. Han efterträddes som kyrkoherde där av sonen *Daniel Andreæ S* (1653–1713) som inskrevs vid UU 1672. Denne tog släktnamnet *S* efter en äga under prästgården i Rättvik kallad Sveden vilken hans far under sin tid som kaplan uppodlat (Hülphers). Hans son *Jacob S* (1693–1763) inskrevs vid UU 1707 och gjorde efter studier som handledare åt två unga herrar Cedercreutz en flerårig studieresa till kontinenten som även förde honom till England. Efter hemkomsten 1726 var S lektor vid Västerås gymnasium, där han väckte elevernas intresse för studier. S hölls för en både vitter och lärd man och sattes 1737 på förslag som professor i vältalighet och poetik vid UU men undanbad sig tjänsten. 1740 blev han kyrkoherde i Köping och fyra år senare domprost i Västerås. Efter sig lämnade han ett bibliotek om drygt 1 100 volymer. Han blev far till femton barn och från honom utgick fyra släktgrenar, där männen i första generationen genomgående blev kyrkoherdar. I senare släktled dämpades det starka prästinslaget.

En sonsons sonson till S var *Ernst Henrik S* (1872–1945). Född i Köpenhamn men uppvuxen i Stockholm där han medverkade i Operans gosskör tog sig Ernst S i unga år till USA för vidare musikaliska studier. Han inledde sin sångarkarriär som kyrkosångare och körsolist i Chicago. 1894 deltog S i en operaturné genom USA, med de Silva i Verdis Ernani som första roll. 1897 återvände han till Sverige som solist i den första svensk-amerikanska kören. Efter hemkomsten tog han lektioner för Oscar Lejdström (bd 22) vid Musikkonservatoriet och debuterade 1900 på Kungl teatern, som guvernören i Don Juan. Närmast följde ett engagemang hos Albert Ranft (bd 29) vid Svenska teatern, där han hade stor framgång som fadern i Gustave Charpentiers opera Louise. Från och med 1905 var S fast knuten till Kungl teatern där han under drygt två årtionden fram till och med 1928 var ensemblens ledande bas. Hans stämma beskrivs som mäktig och klangfull, med ett omfång som även lät honom utföra höga barytonpartier. S gästuppträdde i bl a Berlin, Köpenhamn, Helsingfors och Oslo,

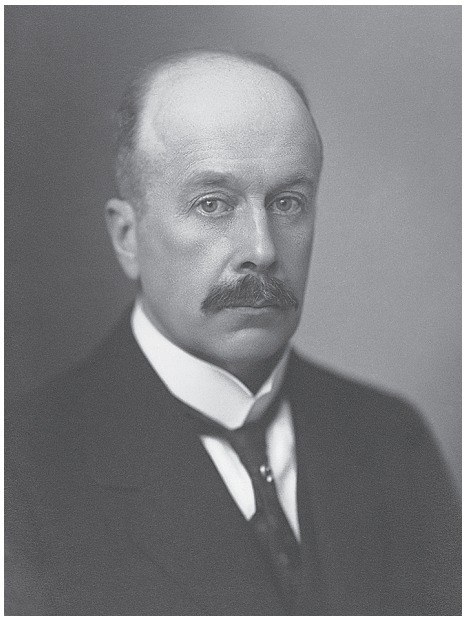

Ernst Svedelius (1872–1945)
KB

och 1921 gjorde han en turné i USA, bl a med framträdanden i Carnegie Hall, New York, och Auditorium, Chicago. S hade särskilt högt anseende som Wagnersångare. Efter avskedstagandet från Kungl teatern verkade han som sångpedagog.

Syssling till S i en yngre gren av släkten var *Carl S* (S 2), gift med *Julia Maria S* (född von Heijne) (S 3). Carl S:s kusin *Nils Eberhard S* (1873–1960) skrevs in 1891 vid UU, där han utbildade sig till botanist och doktorerade 1901 på en avhandling om Östersjöns havsalgsflora. Även senare behandlade Nils S algerna ur olika perspektiv – systematiskt, cytologiskt, växtgeografiskt och ekologiskt – och det är också framför allt som algforskare S vunnit internationell berömmelse. För sina banbrytande studier av de röda algernas utvecklingshistoria fick S Fysiografiska sällskapets i Lund Linnémedalj. S var även framstående i studiet av högre mull- och havsväxter. Kort efter disputationen arbetade S som amanuens vid Naturhistoriska riksmuseet men knöts snart till UU, där han blev docent 1902, professor 1914 och 1928 även prefekt för den bota-

SBLmaster_169_20170518.indd 481 2017-05-18 15:23:13

Nils Svedelius (1873–1960)
Foto Emil L:son Finn
KB

Axel Svedelius (1836–1924)
Målning av O Björck
SPA

niska trädgården. Under S:s tid som ämnesföreträdare moderniserades den botaniska institutionen väsentligt, bl a uppfördes ett nytt stort växthus. S bedrev fältstudier både i Sverige och utomlands, däribland på Ceylon (nuvarande Sri Lanka), i Singapore och på Java. Han var svensk representant vid en rad kongresser och ledamot av flera lärda sällskap, bl a VA och VS från 1921, Linnean Society i London från 1937 och Royal Society från 1944.

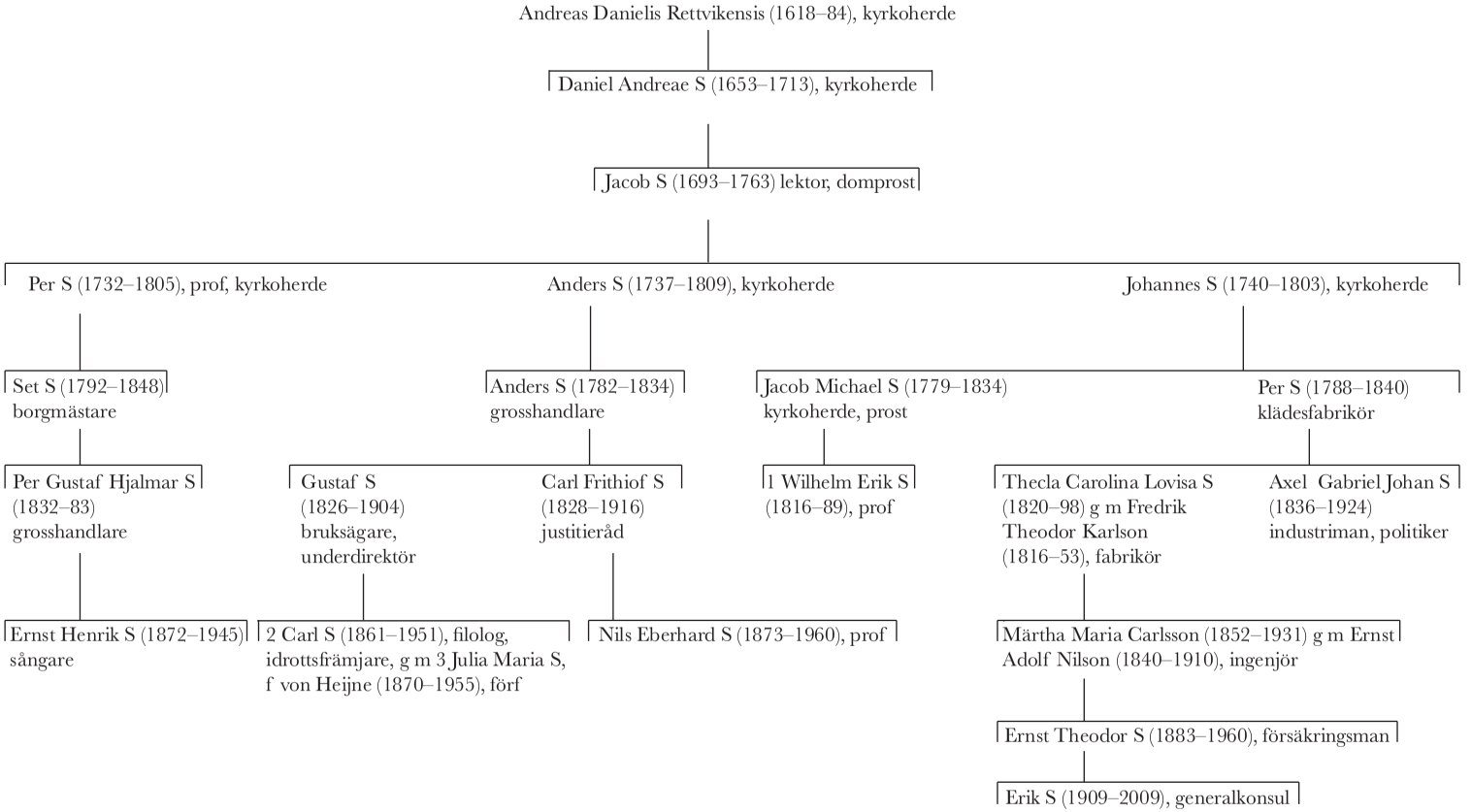
S:s skriftliga produktion var mycket omfattande. Utöver den rent vetenskapliga märks den populärt hållna Bilder ur växtriket (1919) liksom studier av äldre svenska botanister som Carl Peter Thunberg, Carl Adolph Agardh (bd 1), Jacob G Agardh (bd 1) m fl. Som person var S tillbakadragen och kunde framstå som en korrekt och lite stel ämbetsman. Inte desto mindre fångade ”Gubben Sved” studenternas intresse, oberoende av fakultet, genom sin stora distraktion som gjorde honom till urtypen för ett lärdomsoriginal, ”kanske det största bland fyrisprofeterna just nu”, som det hette i SvD i samband med hans 70-årsdag. S fortsatte sina forskningar långt efter att 1938 ha gått i pension och hans sista bidrag, Are the haplobiontic Floridae to be considered reduced types, utkom 1956.

En syssling till S:s far var *Wilhelm Erik S* (S 1). Dennes kusin var *Axel Gabriel Johan S* (1836–1924). Tidigt faderlös utbildade han sig till ingenjör. Efter arbeten vid Strömsholms kanal 1855–56 och Gefle-Dala järnväg genomgick Axel S 1860 examen vid Mariebergs högre artillerilärоverk och utnämndes följande år till löjtnant vid Väg- och vattenbyggnadskåren. 1871 blev han kapten för att 1891 ta avsked som major. Tjänstgöringen skedde i Mellersta väg- och vattenbyggnadsdistriktet och S bosatte sig i Dalarna. Han ledde under denna tid sjösänkningsarbeten, uppgjorde förslag till byggande av vägar och järnvägar samt flottningsleder. Han var 1875–81 trafikdirektör vid Bergslagernas järnvägar. S:s praktiska duglighet kom också till användning då han 1881–93 var förste disponent vid Uddeholms AB. Trots omgivningens

SBLmaster_169_20170518.indd 482 2017-05-18 15:23:13

SBLmaster_169_20170518.indd 483

Svedelius

2017-05-18 15:23:13

tvivel på hans sakkunskap inom järnhanteringen lyckades S genom sin smidighet och arbetsamhet verksamt bidra till företagets modernisering och utveckling som nu även inriktades på produktion av trämassa. S var 1893–1904 landshövding i Örebro län.

S engagerade sig även politiskt och satt 1888–95 i FK som konservativ representant för Värmlands län, därefter för Örebro län till 1907. Under sin tid i riksdagen var S bl a ledamot av statsutskottet 1892 och 1893, av lagutskottet 1895 och av bevillningsutskottet 1897. Särskilt i järnvägsfrågor var hans sakkunskap anlitad och han fick efter hand en stark ställning i riksdagen. S deltog i många utredningar, flera rörande järnvägen och KTH:s utvidgning och omorganisation, och var ordförande i kommittén rörande vattenfallen (1899–1903) och Bodens fästning (1905). Under unionskrisen 1905 stod S för en fast linje gentemot Norge.

Under och efter åren som landshövding var S ordförande i ett antal företag, däribland 1904–17 i Trafikaktiebolaget Grängesberg-Oxelösund samt i flera järnvägsbolag. Han var 1902–13 också ordförande i Svensk järnvägsförening. S beskrivs som ”enkel, arbetsam och kunnig”, med förmåga att få igenom sin vilja ”på ett lugnt och facilt sätt” (Andersson).

Med barnbarnen till S:s halvsyster *Thecla Carolina Lovisa S* (1820–98), gift med fabrikören i Norrköping Fredrik Theodor Carlsson, börjar den yngre släkten S. Ett av hennes barnbarn, försäkringsmannen *Ernst Theodor S* (1883–1960) utvandrade 1929 till Brasilien, där han var VD för Prudencia Capitalização i São Paolo, men återvände till Sverige 1938. Ernst S:s son, *Erik S* (1909–2009), uppvuxen på Lidingö men utflyttad till Brasilien 1933, blev chef för handelshuset Cia T Janér i São Paolo, som sålde papper och maskiner för pappers- och massatillverkning och han var 1953 också en av grundarna av Svensk-brasilianska handelskammaren där. Som svensk honorär generalkonsul 1960–76 gjorde S genom sina goda kontakter och hjälpsamhet stora insatser för de svensk-brasilianska förbindelserna och har kallats ”Mr Sweden in Brazil and Mr Brazil in Sweden” (SvD).

Källor o litt: Allmänt: A Abrah:son Hülphers, Dagbok öfver en resa igenom de, under Stora Kopparbergs höfdingedöme lydande lähn o Dalarne år 1757 (1762), s 133; Leijonhufvud; J Sjögren, Anna-Margareta S:s barn, släkt o efterkommande (1956); SMoK; Sv släktkal 1965 (1965).

Jacob S: Carlander; G Gezelius, Försök til et biographiskt lexicon, 4 (1787); S Rydberg, Sv studieresor till England under frihetstiden (1951); Västerås hm.

Ernst Henrik S: Norlind, 2 (1928); Sv konstnärer inom teaterns, musikens o filmens värld (1943).

Nils Eberhard S: N v Hofsten, N S (SLSÅ 43, 1960 [1961]); SvD 4 aug 1943; UUM 1937–1950 (1953) o 1951–1960 (1975).

Axel Gabriel Johan S: I Andersson, Uddeholms hist till 1914 (1960), s 456; Tvåkammarriksdagen 1867–1970, 4 (1990).

Erik S: Nekr i SvD 14 maj 2009.

Jakob Christensson

l **Svedelius, Wilhelm Erik**, f 5 maj 1816 i Köping, d 26 febr 1889 i Uppsala. Föräldrar: kontraktsprosten TD Jacob Michael S o Anna Vilhelmina Svedelius. Elev vid trivialskolan i Västerås 26, vid Västerås gymn 28–31, inskr vid UU 11 okt 31, informator hos familjen Lagerbjelke, Älvsjö gård, Brännkyrka, Sth, 33–35, FK vid UU 11 dec 38, disp pro gradu 8 juni 39, mag 15 juni 39, doc i statskunskap 21 april 40, adjunkt i hist o statistik 24 jan 50, allt vid UU, prof i hist vid LU 18 april 56, skytteansk prof i vältalighet o statskunskap vid UU 9 maj 62–23 dec 81, v ordf i Hist fören i Uppsala okt 62, ordf där 63–64, led av svnorska unionskomm febr 65–aug 67, UU:s rektor 68–69. – KorrespLSkS 50, LSkS 52, LVHAA 58 (preses 65 o 77), LSA 64, Litt et art 64, LVA 70, LVS 76, jur hedersdr i Khvn 79. – Ogift.

S har själv sörjt för sitt eftermäle, vid sidan om de många anekdoterna, genom de vidlyftiga memoarer, Anteckningar om mitt förflutna lif (postumt utg 1889), som han sammanställde på gamla dagar utifrån livligt minne och utförliga dagböcker. De visar en observans av omvärlden och en självkritik som tycks stå i motsättning till hans nästan demonstrativt originella yttre väsen. Det är en, trots allt umgänge, i grunden ensam människa som där framträder utan åthävor.

Härstammande på både fädernet och

SBLmaster_169_20170518.indd 484 2017-05-18 15:23:14